

Konstitutionalismi poliittisena ilmiönä ja tutkimuskohteena

DAG ANCKAR

ABSTRACT
Constitutionalism as
a Concept and a Field
of Research

Constitutionalism is a central as well as contested concept in political science. Whereas some argue that any political order that falls within the rule of law thereby falls within the frame of constitutionalism, other define constitutionalism in terms of the extent to which freedoms and rights are constitutionally safeguarded. The vagueness of the concept becomes especially troublesome in research settings that relate constitutionalism to another equally central and contested concept, namely democracy. Studies of the diffusion of constitutional texts and ideologies suggest that the transfer of institutions is in many cases dysfunctional to the maintenance of traditional systems. Such studies would benefit from explorations of interactions between empirical and rational constitutional components and consequences of clashes between such components. Since empirical and rational ingredients may have different intellectual sources, clashes often convey ambiguous impressions of constitutional moralities and may thereby decrease the legitimacy of constitutions.

Johdanto

Modernin konstitutionalisin juuret ulottuvat keskiaikaan, toteaa *Fredrik Lagerroth* kuuluisan »Moderna författningar mot historisk bakgrund»-teoksensa johdannossa. »I den dualism mellan rex och regnum, som präglar denna tids statsliv, har den sin yttersta förutsättning», Lagerroth kirjoittaa (1955, 11). Ja hän jatkaa: »Motsatsförhållandet ledde gärna, vid konungavalet men också vid andra tillfällen, till skriftliga utfästelser av den förra parten till den senare, vari den begränsning av statsmakten är förtecknad, som för modernt författningsliv är konstitutiv» (1955, 11). Kehitys oli, Lagerroth tähdentää, suoraviivaisin Ruotsissa, »där valkapitulationen, som utan egentlig ordning uppräknar kungliga befogenheter och folkliga eller korporativa immuniteter, efter hand helt lämnar plats för en systematisk

författningsurkund» (1955, 11). Näihin toteamuksiin sisältyy konstitutionalisin määritelmän siemen: konstitutionalismi on valtiovallan jakamista ja rajaamista ja näiden periaatteiden kirjaamista valtiosäännön kaltaiseen dokumenttiin.

Tämä liberaalisväritteinen käsitys konstitutionalismista onkin sängen yleinen länsimaisessa kirjallisuudessa ja doktriinissa. Arvovaltaisesta tulkinnasta vastaa esim. *Carl J. Friedrich*, joka korostaa tarvetta löytää kriteereitä, jotka käsitteellisellä ja teoreettisella tasolla erottavat konstitutionaaliset ja ei-konstitutionaaliset järjestelmät. Kriteerit liittyvät Friedrichin mukaan ensisijaisesti järjestelmien kykyyn suojata poliittisen yhteisön jäsenten henkilökohtaista autonomiaa vahvistamalla ja turvaamalla instituutionaalisiin järjestelyin poliittisen vallan niin toiminnallista kuin alueellista jakoa. Friedrichin käsityksen mukaan konstitutionalismi on sekä politiikan har-

joittamista hallituspolitiikkaa ja muuta poliittista toimintaa tehokkaasti rajoittavien pelisääntöjen puitteissa että tätä harjoittamista selittävä ja puoltava teoria (1968, 319–320).

Jos tämä käsitys hyväksytään, seuraa tietysti, koska läheskään kaikki valtiosäännöt eivät hyväksy esim. vallanjako-oppia (Suksi 1993, 133), että on olemassa konstituutioita ilman konstitutionalismia. Tätä mieltä onkin esim. Nigerian yliopiston julkisoikeuden professori *H.W.O. Okoth-Ogendo*, joka on antanut eräälle Afrikan oloja kuvaavalle kirjoitukselleen otsikon »Constitutions without Constitutionalism» (1993). *Okoth-Ogendo* puhuu afrikkalaisesta poliittisesta paradoksista, joka toisaalta hyväksyy konstitutionalimin idean sinänsä ja toisaalta hylkää klassisen käsityksen konstitutionalismista – kyseessä on oppirakennelma, joka asettaa valtiosäännön tehtäväksi valtion vallankäytön tukemisen ja helpottamisen ja kyseenalaistaa yritykset rajoittaa ja kontrolloida valtaa (1993, 67–69). Klassisen tulkinnan eräänä vaihtoehtona onkin tulkinta, joka kyllä painottaa »the rule of law»-oppia ja hylkää »the rule of men»-käytäntöjä ja näin ollen edellyttää perustuslakien olemassaoloa vaan ei välttämättä edellytä perustuslakien sisällöltä mitään. *Giovanni Sartori*, joka itse voimakkaasti kannattaa garantismia, eli ihmisoikeuksia turvaavaa konstitutionalimin määritelmää, katsookin, että konstitutionalimin käsitteellä on kaksi merkitystä: toisaalta rajattu ja substansiivinen ja toisaalta muodollinen ja kosminen (1962, 856–857). Tätä erottelua täydentävät näkemykset, jotka haluavat edellyttää konstitutionalismilta jotain muuta kuin korostetusti liberaalisia arvoja. Yhdysvaltojen ja Israelin konstitutionalismia vertaavassa tutkimuksessaan *Gary Jacobsohn* (1993) pitää Israelin dualistista velvoitetta olla juutalainen valtio ja turvata kaikille kansalaisilleen yhtäläiset oikeudet ja vapaudet yhtä lailla konstitutionalimin ilmentymänä kuin konsanaan Yhdysvaltojen liberaalia uskonnollista neutralismia.

Ongelmallinen on myös konstitutionalimin ja poliittisen kulttuurin välinen kytkentä. Suhteellisen laaja yksimielisyys vallitsee kyllä siitä, että konstitutionalismi edellyttää poliittisten eliittien ja poliittisesti aktiivisten kansalaisten vakavaa suhtautumista valtiosääntöön kokoelmana sääntöjä ja periaatteita, jotka määrittävät, miten legitiimi hallitusvalta on saavutettavissa ja harjoitettavissa. Suhtautumisen vakavuuden aste-eroista

ollaankin sitten erimielisiä: ongelmaiseksi nousee se, miten paljon politiikan käytännöt ja valtiosäännön normit voivat poiketa suhteesta yksi-yhteen. Poikkeavuudet ovat sinänsä tavallisia – kuten *Paavo Kastari* toteaa, »ihanteet ovat monesti saattaneet jäädä leijumaan korkealla pilvissä ja karu todellisuus on ollut peräti toista» (1969, 69). Jos ja kun näin on, ankaran tulkinnan mukaan ei taaskaan ole enää kyse konstitutionalismista. Kanadan megakonstitutionalismia koskevassa tuoreessa kirjoituksessaan *Peter Russell* painottaa, että valtiosääntö määrittelee konstitutionalisissa maissa poliittisen pelin säännöt. Jos valtiosäännön funktio on toinen, kyseiset maat eivät ole konstitutionalistisia ja kyse ei enää Russelein mukaan ole konstitutionalismista: »many countries have constitutions but their societies are not imbued with constitutionalism» (1994, 1).

Esimerkkinä tulkinnan esiin nostamista kysymyksistä voidaan viitata Ruotsin tapaukseen. Kyseisen maan vuoden 1974 valtiosääntöuudistusta kommentoivassa kirjoituksessaan *Eric Holmberg* ja *Nils Stjernquist* korostavat vanhan vuoden 1809 valtiosäännön normien ja poliittisen todellisuuden huonoa vastaavuutta. Monissa, varsinkin konstitutionaalista kompetenssia ja valtaa koskevissa kysymyksissä vanha valtiosääntö heijasti menneen maailman arvostuksia. Se ei välittänyt oikeata tietoa konstitutionaalista funktioista ja valtasuhteista, loi epäselvän oikeudellisen tilanteen ja synnytti vakavia valtiosääntöpoliittisia konflikteja. Joissakin tapauksissa ja suhteissa valtiosäännön normeja rikottiin avoimesti ja tietoisesti (1977, 28–29). Sopii näin ollen kysyä, missä määrin, missä suhteissa ja missä laajuudessa Ruotsi oli konstitutionalismia noudattava valtio esimerkiksi 1930- tai 1950-luvulla?

Kysymykseen »Mitä konstitutionalismi oikeastaan on?» voidaan siis antaa erilaisia vastauksia. Käsite on epämääräinen ja sekava. Termin käyttö muistuttaa paljolti erään toisen politiikan tutkimuksen keskeisen käsitteen eli demokratian käyttöä. Demokratia-käsitteestä ovatkin esimerkiksi *Arend Lijphart* (1977, 4) ja *Richard Kimber* (1989, 199–200) esittäneet sen pessimistisen arvion, että käsitettä ei ehkä voida milloinkaan määrittellä tieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. Ei siis ihme, että käsitykset konstitutionalimin suhteesta demokratiaan ovat lievästi sanoen sekavat – tätä kysymystä koskevissa tutkimusasetelmissä

sa kaksi sumuista käsitettä asettuvat vastakkain. Joidenkin mielestä konstitutionalismi on demokratian suoranaisten edellytys (Bealey 1988, 28). On selvää, että tähän tulokseen voivat päätyä ainoastaan ne, jotka määrittelevät demokratian pikemminkin politiikan muotojen kuin sen sisällön kautta (vrt. Anckar 1982, 218). Toiset ovat sitä mieltä, että demokratia on konstitutionalismin edellytys ja ehto. Okoth-Ogendo tulee lähelle tätä ajatusta väittäessään, että konstitutionalismilla on Afrikassa tulevaisuutta vasta silloin, kun taloudelliset ja sosiaaliset olot ovat kehittyneet tarpeeksi pitkälle (1993, 79–80). Niille taas, jotka haluavat sisällyttää ihmis- ja kansalaisoikeuksia demokratiamääritelmiinsä (esim. Hadenius 1992), tulee helposti ongelmaksi se, että tutkimusasetelman molemmat pääkomponentit ovat toisiinsa kietoutuneita, jolloin syy- ja seuraussuhteet hämärtyvät ja kehäpäätelmien vaara on ilmeinen.

Kuten *Martin Needler* on todennut (1991, 114–115), se seikka, että melkein kaikilla maailman valtioilla on omat kirjoitetut valtiosääntönsä, synnyttää helposti kuvan, että poliittiset instituutiot olisivat loogisesti johdettuja mekanismeja. Nykyisten niin parlamentaaristen kuin presidentiaalistenkin järjestelmien juuret, *Needler* jatkaa, ovat kuitenkin historiassa eivätkä logiikassa. Molemmilla järjestelmätyypeillä on sama historiallinen tausta. Ne ovat Englannin poliittisen perinteen kehitemiä – ranskalaiset omaksuivat sovellutuksia englantilaisesta järjestelystä, ja muut maat inkorporoituivat ranskalaiseen tai englantilaiseen traditioon joko imitoimalla Ranskaa tai Englantia tai joutumalla näiden valtioiden siirtomaiksi (1991, 115). Käsittelen seuraavassa lyhyesti konstitutionalismin tutkimuksen kahta lohkoa ja kehittelen näkökulmaa, joka toisaalta yhtyy ja toisaalta torjuu *Needlerin* yllä selostetut arvioinnit ja käsitykset. Painottaessaan valtiosääntönormien diffuusiota koskevan tutkimuksen tärkeyttä ja mielekkyyttä esitykseni hyväksyy *Needlerin* käsityksen valtiosääntöjen historiallisista kytkennöistä. Painottaessaan valtiosääntöjen syntyprosessien loogis-rationaalisia komponentteja esitykseni toisaalta hylkää *Needlerin* loogisuutta aliarvioivan näkökannan.

Konstitutionalismi ja diffuusio

Diffuusiotutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, joka kuvaa ja selittää ilmiöiden leviämistä ym-

päristöstä ja järjestelmästä toiseen. Monien muiden tieteenalojen tavoin valtio-oppi harrastaa diffuusiota sivuavia kysymyksenasetteluja – suomalaisessakin politiikan tutkimuksessa on analysoitu mm. Ruotsin lainsäädännön omaksumiseen Suomessa vaikuttavia tekijöitä (*Karvonen* 1981) ja innovaatioiden leviämistä Suomen kunnallishallinnossa (*Harisalo* 1984). Kuten *Needler* väittää, valtiosäännöt ja niiden ilmentämät konseptit ja ideat voivat olla ja ovat olleet diffuusion kohteina. Vielä viime vuosisadan alussa oltiin eräillä tahoilla kyllä sitä mieltä, että Englannin valtiosääntö oli historiallisten tekijöiden tuottama omissa, joka sopi Englannille vaan ei muille (*Vincke* 1816). Tänäpä tuki tiedämme, *Needlerin* tavoin, että hyvin monet maat ovat pyrkineet muovaamaan poliittista järjestelmäänsä nimenomaan ns. Westminster-mallin kaavoihin.

Valtiosääntöjen diffuusiota koskevan tutkimuksen pitäisi tietysti kytkeytyä tutkimuslohkon yleisiin teoria- ja havaintokategorioihin, jolloin valtiosääntönormien leviämistä koskevan tiedon kautta voidaan edistää yhteiskunnallisten ilmiöiden leviämisen yleistä teorianmuodostusta. Vertaileva politiikan tutkimus ei kuitenkaan ole pystynyt tuottamaan paljoakaan systemaattista tietoa niistä tekijöistä ja muuttajista, jotka vaikuttavat instituutioiden leviämisen muotoihin ja sisältöön. Diffuusiota ja sen seurauksia sivuavat singularistiset pohdinnat ja havainnot ovat silti olleet varsin tavallisia politologisesti orientoituneessa valtiosääntötutkimuksessa. Suomen hallitusmuototratkaisun pohjana ollut valtiosääntöideologia koostuu *Jaakko Nousiaisen* mukaan eri tasoista ja eri aikoina kiteytyneistä aineksista: siinä on porvarillisen yhteiskunnan yleistä historiallista aate- ja teoriaperintöä, oman valtiollisen historiamme vuosisataista kokemusta, ajankohdan ulkomaista tuontitavaraa, konkreettista valtiosääntöperintöä sekä sen hetken vallitsevaan poliittiseen tilanteeseen liittyviä näkemyksiä (1985, 66). Joskus maan hallitustavan diffuusiota koskevat oppiriidat ovat saattaneet leimata tieteenalaa sen kokonaisuudessaan. Niinpä Ruotsin vanhan vuoden 1809 valtiosääntönsä taustan ja intellektuaalisten juurien tutkimuksella oli kauan erityinen asema ja perinne ruotsalaisessa valtio-opissa. Eräs koulukunta painotti ulkomaisten vaikutteiden merkitystä, toinen korosti valtiosääntönsä aidosti kotimaista perinnettä ja luonnetta. Näkökannat esitettiin ja niitä puolustettiin tavalla, joka

erään havainnoitsijan mukaan oli raivokkuudessaan ja ylimielisyydessään suurenmoinen (Ruin 1969, 171).

Diffuusiosta on aina kyse vanhan ja uuden kohtaamisesta, joka saattaa johtaa erilaisiin tuloksiin. Valtiosääntöjen ideologioiden ja määräysten diffuusio voi joskus olla mekaaninen ja kutakuinkin täydellinen. Esim. *Tony Thorndike* pitää Kaakkois-Karibian itsenäisten pienten saarivaltioiden poliittista kulttuuria epäitsenäisenä ja nöyränä. Hänen mukaansa sille on luonteenomaista imitointi ja samastuminen emämaan Westminster-järjestelmän normeihin ja käytäntöihin (1991, 128–129). Diffuusiosuosiin sisältyykin usein piirteitä, jotka ovat omiaan raivaamaan uudelle ajattelulle ja asennoitumiselle tilaa ja alaa. Niinpä *David Apter* on esittänyt sen tärkeän havainnon, että poliittisten instituutioiden leviäminen järjestelmästä toiseen usein sisältää aineksia ja säännönmukaisuuksia, jotka ajan mittaan murtavat vastaanottajatahon vastarinnan ja murentavat traditionaalisten järjestelmien pysyvyyttä (1955, 274).

Satunnaisena esimerkkinä tästä viitattakoon Länsi-Samoan vaalijärjestelmään, joka maan vuonna 1962 tapahtuneen itsenäistymisen jälkeenkin varsin kauan säilytti oman ja omaleimaisen luonteensa. Äänestäminen eduskuntavaaleissa säilyi nimittäin kyläpäälliköiden, eli oikeastaan laajennettujen perheyhteisöjen päälliköiden, ns. *matai*-päälliköiden etuoikeutena (Derbyshire ja Derbyshire 1989, 758–762). Vasta vuonna 1990 maa siirtyi uuteen yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden pohjalle rakentuvaan järjestelmään. Tämä muutos tarjoaa puolestaan esimerkin niistä mekanismeista, joiden kautta perinteen pysyvyys murentuu. Vielä 1980-luvun puolivälissä *matai*-päälliköiden lukumäärä oli noin 13.000; vuonna 1990 luku ylitti jo 20.000. Eräänä syynä tähän oli kansanedustajien halu *matai*-oikeuksien lisäämisen kautta varmistaa oma poliittinen tulevaisuutensa: *matai*-asemaan pääseminen järjestyi, kunhan siitä maksoi poliittisen hinnan (de Backer 1991, 31). *Matai*-järjestelmä yksinkertaisesti korruptoitui ja menetti sen myötä legitimitteettinsä.

Siitäkin huolimatta, että vastaanottavan tahon omatoimisuuden ala yleensä on kohtalaisen rajoitettu, se ei ole olematon. Vanhan ei tarvitse kokonaan väistyä uuden tieltä. Todettakoon, että instituutioiden leviämisen tutkimuksen niinkin suuri auktoriteetti kuin *Daniel Lerner* on jyrkästi

vastustanut »transfer of institutions»-ilmaisua ja sen sijaan puoltanut »transformation of institutions»-ilmaisun käyttöä. Tämä sen takia, että jälkimmäinen termi, joka implikoi aktiivisuutta ja omatoimisuutta vastaanottavan puolen taholta, paremmin kuvaa todellisuutta (1964, 8–9). Transformaation laajuuteen vaikuttavat varmasti monet tekijät, joita ei tässä voi luetella. Yhteen haluan kuitenkin ohimennen viitata, ja kun olen poiminut esitykseeni esimerkkejä pienten saarivaltioiden poliittisista käytännöistä, jatkan tätä linjaa. Niinpä totean, että kyseiset käytännöt näyttävät puoltavan ajatusta, että diffuusion muodoilla on vaikutusta diffuusion asteeseen ja sisältöön. Tyynenmeren valtioiden valtiosääntöjen laadinnassa paikallisilla aloitteilla, instituutioilla ja konsultaatioilla oli, asiaan seikkaperäisesti perehtyneen *Yash Ghai*'n mukaan, suurta merkitystä (1988, 6–24). Joissakin tapauksissa vastaanottava taho saattoi vaikuttaa ratkaisevasti jo muotoon ja sen kautta sisältöön. Esimerkkinä mainittakoon, että Australian hallituksen laatimat Papua-Uuden-Guinean itsenäistymisprosessia koskevat suunnitelmat teki tyhjiksi Papua-Uuden-Guinean hallituksen päätös asettaa oma valtiosääntökomitea, jonka kaikki jäsenet olivat oman maan kansanedustajia (Ghai 1988, 8). Myöskin Vanuatussa hallintavaltojen preferoima ja ehdotama menettelytapa hylättiin liian salamyhkäisenä ja byrokraattisena. Sen sijaan valtiosäännön laadintaa ja hyväksymistä varten asetettiin erillinen komitea, missä kaikki poliittiset puolueet, heimopäälliköt, naiset ja kirkot olivat edustettuina (Ghai 1988, 8).

Thorndiken yllä mainittuun viittaukseen Karibian alueen saarivaltioiden epäitsenäisestä asemasta onkin suhtauduttava jossain määrin varauksellisesti. Tutustuminen 1960-, 1970- ja 1980-luvuilla itsenäistyneiden Tyynenmeren pienten saarivaltioiden valtiosääntöihin ei ainakaan vahvista Thorndiken käsitystä. Kyseisten maiden valtiosäännöt ovat kyllä osin vahvasti sidoksissa entisten siirtomaavaltojen perinteisiin, mutta ne sisältävät myös eroavaisuuksia ja poikkeamia, jotka sangen systemaattisesti liittyvät kulloisenkin maan erityisoloihin, joita monessa tapauksessa värjättävät puoluejärjestelmän rudimentaarisuus ja löyhyys. Todettakoon esimerkkinä, että alueen arkipelagivaltiot ovat olleet taipuvaisia luomaan kansanedustuslaitostensa vaali- ja rekrytointimenetelmiä, jotka ottavat huomioon valtioiden

maantieteellisen epäyhtenäisyyden (Anckar 1994a; 1994b). Muun muassa tämä havainto antaa aiheen todeta, että valtiosääntöjen leviämistä koskeva tutkimus voisi kernaasti ja nykyistä selkeämmin hyödyntää eräitä rationaalisen valinnan teorian kysymyksenasetteluja ja pohtia sitä, missä määrin valtiosääntönormien omaksujat toimivat päämäärätietoisesti muokaten ulkomaiset vaikutteet omien tarpeidensa ja erityisolojensa mukaan. Pohdin seuraavassa erään tähän ajatuskuvioon liittyvän tutkimusstrategian ääriviivoja.

Konstitutionalismsin moraliteetit

Eritellessään *Alexis de Tocquevillen* konstitutionaalista teoriaa *Robert Kraynak* (1987) pitää lähtökohtanaan jakoa vanhan ajan ja nykyajan konstitutionaalisiin periaatteisiin. Antiikin filosofeille konstitutionalismi oli yhtä kuin hallintatapojen luokittelua ja hallintatapojen konstruointia kyvykkäiden ja valistuneiden kansalaisten kasvatamiseksi. Nykyään, Kraynakinkin mukaan, konstitutionalismi on yhtä kuin hallitsevien valtaa rajoittavia ja kansalaisten oikeuksia turvaavia institutionaalisia mekanismeja. Amerikan konstitutionaalista järjestelmää koskevassa tulkinnassaan Tocqueville, Kraynak jatkaa, yhdistää näitä kahta katsantokantaa ja muodostaa näin uuden kokonaisuuden. Kraynak kiinnittää erityistä huomiota Tocquevillen tapaan käsitellä legaalista eli konstitutionaalista järjestelmää ja sosiaalista järjestelmää erillisinä kokonaisuuksina. Tämä erottele merkitsee Kraynakin mukaan merkittävää eroa klassiseen valtio-oppiin ja sen painotuksiin: »Instead of the form of government shaping the social ethos, as the classical philosophers maintain, the social ethos shapes ... the form of government» (1987, 1178–1179).

Klassisen valtio-opin näkökulmaa ei kuitenkaan ole syytä väheksyä. Valtiosäännöillä on toki omat informaatiota välittävät ja kasvattavatkin funktionsa – ne heijastavat arvostuksia mutta myös luovat niitä. Niillä on omat moraliteettinsa, jotka heijastuvat yleisemmin poliittiseen kulttuuriin ja politiikasta syntyviin käsityksiin. Näissä moraliteeteissä on usein loogisia aukkoja – hyvänä esimerkkinä käy Suomen valtiosääntö, joka toisaalta sallii neuvoa-antavien kansanäänestysten järjestämisen, ja toisaalta (VJ § 11) se liittää, että kansanedustaja on velvollinen toimesaan noudattamaan oikeutta ja totuutta, ollen sii-

nä velvollinen noudattamaan perustuslakia, jolloin häntä eivät sido mitkään muut määräykset. Neuvoja saa siis antaa vaan ei kernaasti ottaa. Varsin mielenkiintoinen on tällöin kysymys, missä määrin transformaatioprosesseihin kytkeytyvät rationaliteetit aiheuttavat moraliteeteissä aukkoja, jotka saattavat hämentää valtiosääntöjen välittämää kuvaa poliittisesta todellisuudesta.

Satunnaisena mutta transformaatioon sisältyviä epäsymmetrioita valaisevana ja näin ollen tähän yhteyteen sopivana esimerkkinä voi olla Barbadosen valtiosääntö, joka toisaalta Westminster-mallin mukaisesti määrää eduskuntavaalit suoritettaviksi enemmistövaaleina yhdenmiehen vaalipiireissä (§ 41 D) ja toisaalta säättää (§ 36,4), että kenraalikuvernöörin, nimittäessään ylähuoneen senaattorit, tulee huolehtia siitä, että osa senaattoreista edustaa tärkeitä uskonnollisia, taloudellisia ja yhteiskunnallisia intressejä. Edellinen määräys piirtää kuvaa politiikasta nollasummapelinä, missä kansalaisten enemmistö vaaliuurnilla pitkälti ratkaisee politiikan sisällön (vrt. Kendall ja Carey 1968, 20–21). Tuodessaan konsensusta ja vähemmistösuoja muistuttavia aineksia pelin sääntöihin jälkimmäinen määräys puolestaan hämärtää ja vesittää äsken mainittua kuvaa.

Asiaa teoreettisesti ajatellen tämä vesittäminen on funktionaalista ja kannatettavaa. Esimerkitapauksessamme on kyse pienestä, kohtalaisen homogeenisesta ja saariasemansa takia ainakin jonkin verran eristäytyneestä valtiosta. Voimakkaasti yksinkertaistaen voidaan sanoa, että kyse on valtiosta, missä kaikki tuntevat toisensa, kaikki ovat samankaltaisia ja eristäytyneisyyden luomat erityiset ongelmat ovat kaikille yhteiset. Tämä taas tarkoittaa sitä, että yhteiskunnalliset edellytykset korkean preferenssien ennustettavuuden saavuttamiselle ja tämän kautta poliittisten preferenssien intensiteetin huomioonottamiselle ovat erinomaiset (vrt. Kendall ja Carey 1968, 16; Anckar 1992, 137–140). Barbados on esimerkki valtiosta, jonka pitäisi pystyä välttämään demokratian teoriassa keskeinen preferenssien intensiteettiongelma. Poliittisiin toimiin ei nimittäin ryhdytä hataralla tiedolla siitä, miten voimakkaita reaktioita toimet eri tahoilla herättävät. Tällaisessa yhteiskunnassa on luontevaa toimia tavalla, joka ei loukkaa toisia ja pyrkii huomioimaan kaikki näkökannat niin pitkälle kuin mahdollista. Maantieteelliset seikat ovat

omiaan synnyttämään konsensusta ja yhteisymmärrystä painottavaa poliittista kulttuuria.

Maantieteen suomia yhteiskunnallisia preferenssien ennustettavuuden edellytyksiä valtio ei kuitenkaan voi hyödyntää, jos se diffuusion kautta omaksuu poliittisia normeja, jotka ohjaavat poliittista ajattelua ja poliittista kulttuuria preferenssien ennustettavuutta vaikeuttavaan suuntaan. Poliitiikan nollasummaluonnetta korostavat normit ovat nimenomaan preferenssien ennustettavuutta vaikeuttavia. Ne eivät ruoki molemminpuolisen ymmärtämisen ja kunnioittamisen ilmapiiiriä. Esimerkissämme edelleen pysyäkseen Westminster-malli on Barbadoselle yksinkertaisesti huono, seikka johon – ohimennen todettuna – myös *Tatu Vanhanen* eräässä valtioiden demokratisointia koskevassa tutkimuksessaan, kyläkin toista näkökulmaa painottaen, on kiinnittänyt huomiota (1990, 187–188). Mainitsemani senaatin nimittämistapa, olkoonkin, että kyse on detaljista, kuitenkin toimii vastavoimana. Se välittää kansalaisille sanomaa siitä, että politiikassa on kyse myös muusta kuin voittajien yksinvallostasta ja sanelusta samoin kuin siitä, että poliittisia optioita pohtiva ja erittelevä päätöksentekoprosessi toki jatkuu senkin jälkeen kun kansalaiset ovat käyneet vaaliurnilla. Valtiosäännön sanoma ja ideologia ovat dualistisia. Kattavan ja systemaattisen valtiosääntöerittelyn tehtäväksi jää vastata kysymykseen, ilmeneekö ja millä seurauksilla tämä dualismi vain yksityiskohtien tasolla vai yleisemmin valtiosäännön rakenteessa ja hengessä.

Olen edellä käyttänyt preferenssien intensiteetiongelmia esimerkkinä strategiasta, joka kehittää teoreettista tarkastelukulmaa valtiosääntömoralityettien epäsymmetrioiden analysointia varten. Strategia on tietysti vain yksi monien mahdollisten joukossa: konstitutionalismin koskevat teoretisoinnit voivat toki lähteä liikkeelle hyvin monista ja erityyppisistä viitekehyksistä ja otaksuista. Esimerkilläni olenkin halunnut sanoa sen, että konstitutionalismen ilmentymiä tarkastelevan tutkimuksen täytyy löytää, kehittää ja hyödyntää yleisempiä teoreettisia taustoja. Ellei näin tehdä, on useimmiten lopputuloksena joukko singularistisia väitteitä ja huomioita, joilla ei ole yleisempää tieteellistä kiinnostavuutta ja kumulatiivisuutta. Tällä en kuitenkaan halua yksioikoisesti ja välttämättä sulkea vain yhteen tapaukseen ja maahan keskittyviä tutkimuksia kumulatiivisen ja

teorianmuodostusta kehittävän tiedonintressin piiristä. Jos kyseiset tutkimukset tehdään oikein ja teoreettista viitekehystä hyödyntäen, niillä voi olla vertailevaa politiikan tutkimusta ajatellen hedelmällisiä funktioita. *Mattei Dogan* ja *Dominique Pelassy* tähdentävät vertailevia tutkimusotteita esittelevässä perusteoksessaan kliinisten eli selvästi poikkeavien erityistapausten tutkimuksen tärkeyttä (1984, 109–110). Tämäntyyppinen erityistapauksiin keskittyvä tutkimus saattaa kehittää uutta informaatiota vertailevassa tutkimuksessa tärkeistä tekijöistä ja muuttujista. Singularistisesta luonteestaan huolimatta tutkimus näin ollen parantaa ja muokkaa yleistä teoriaa osoittamalla ja kokeilemalla teorian rajoja ja mahdollisuuksia.

Lopuksi

Carol Harlow käyttää oikeustieteilijöistä nimitystä »flat-earthers» (1985, 62). Harlowin mukaan he nimittäin eristäytyvät valtio-oppineiden, taloustieteilijöiden ja sosiologien maailmoista ja ylläpitävät keinoitekoisia rajoja poliittisten ja oikeudellisten kysymysten välillä. Toisenlaista näkökantaa edustaa esimerkiksi *Leslie Wolf-Phillips*. Poliitiikan tutkijalle, hän kirjoittaa, valtiosääntö on vertailevalle tutkimukselle vaikeimmin avautuva poliittisen järjestelmän elementti. Valtiosääntötekstit ovat nimittäin luonnostaan muodollisia, staattisia, legalistisia ja deskriptiivisiä. *Wolf-Phillipsin* mukaan niiden tutkiminen olisi-kin jätettävä oikeustieteilijöille ja valtiosääntöhistorioitsijoille (1968, ix). Molempiin väitteisiin haluan omasta puolestani ottaa etäisyyttä. Konstitutionalismien tutkimus tarjoaa mielestäni näkökulmia ja ongelmanasetteluja, joissa valtiopilliset ja oikeudelliset lähestymistavat ja viitekehykset voivat hyötyä toisistaan ja rikastuttaa toisiaan. Tämän näkökannan kanssa ei ole mitenkään ristiriidassa vakaumukseni, että konstitutionalismien tutkimus kaipaa nimenomaan vertailevia politiikan tutkimuksen lähestymistapoja, jotka empiirisen ja miksipä ei tässä mielessä maanläheisen tutkimuksen kautta kasvattavat tietopohjaa ja teorianmuodostusta ja niin sanoakseni lähestyvät konstitutionalismien utuista käsitettä alhaalta pikemmin kuin ylhäältä, induktiivisesti pikemmin kuin deduktiivisesti. Olen esityksessäni käyttänyt paljon esimerkkejä, ja mainitsen vielä yhden, nimittäin *Donald S. Lutzin* tuoreen ja

elegantin valtiosääntöjen muuttamista koskevan tutkimuksen (1994), joka laajan vertailevan empiirisen aineiston pohjalta, konstitutionalismin olemusta ja käsitettä juurikaan pohtimatta mutta oikeudellisia kategorioita silti unohtamatta systemaattisesti testaa kahdeksan valtiosääntöjen muuttamista koskevaa otaksumaa. Tutkimus laajentaa merkittävästi tietoaamme niistä kausaalitekijöistä, jotka muokkaavat muutosprosessien eri vaiheita ja tuotoksia.

LÄHTEET

- Anckar, Dag (1982): A Definition of Democracy. *Scandinavian Political Studies* 5:3, s. 217–235.
- Anckar, Dag (1992): Intensitet och antecipation. Kring en frågeställning och dess implikationer. *Politiikka* 34:2, s. 129–141.
- Anckar, Dag (1994a): Geography and Politics: Legislatures in Archipelagic Small Island States. Paper delivered to the Islands of the World IV Conference »Island Matters, Islands Matter», June 22–26, 1994, Naha (Okinawa).
- Anckar, Dag (1994b): Giganter och miniatyrer: arkitektoniska beröringspunkter? *Politiikka* 36:2, s. 81–95.
- Apter, David (1955): *The Gold Coast in Transition*. Princeton.
- de Backer, Roger (1991): Western Samoa. *The Courier*, No. 128 (July–August), s. 29–36.
- Bealey, Frank (1988): *Democracy and the Contemporary State*. Oxford University Press, New York.
- Derbyshire, J. Denis and Ian Derbyshire (1989): *Political Systems of the World*. Chambers, Edinburgh.
- Dogan, Mattei and Dominique Pelassy (1984): *How to Compare Nations. Strategies in Comparative Politics*. Chatham House Publishers, Chatham, New Jersey.
- Friedrich, Carl J. (1968): Constitutions and Constitutionalism. Teoksessa David L. Sills (ed.), *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Volume 3. The Macmillan Company & The Free Press, New York. s. 318–326.
- Ghai, Yash (1988): Constitution Making and Decolonisation. Teoksessa Yash Ghai (ed.), *Law, Politics and Government in the Pacific Island States*. University of the South Pacific, Suva. s. 1–53.
- Hadenius, Axel (1992): *Democracy and Development*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Harisalo, Risto (1984): *Innovaatioiden diffuusio kunnallishallinnossa*. Acta Universitatis Tamperensis, Ser. A Vol. 163, Tampereen Yliopisto, Tampere.
- Harlow, Carol (1985): Power from the People? Representation and Constitutional Theory. Teoksessa Patrick McAuslan and John F. McElDowney (eds), *Law, Legitimacy and the Constitution*. Sweet & Maxwell, London. s. 62–81.
- Holmberg, Eric & Nils Stjernquist (1977): *Vår nya författning*. Tredje upplagan, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm.
- Jacobsohn, Gary Jeffrey (1993): *Apple of Gold: Constitutionalism in Israel and the United States*. Princeton University Press, Princeton.
- Karvonen, Lauri (1981): »Med vårt västra grannland som förebild». Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut, Nr 62, Åbo.
- Kastari, Paavo (1969): *Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.
- Kendall, Willmoore and George W. Carey (1968): The 'Intensity' Problem and Democratic Theory. *The American Political Science Review* 62:1, s. 5–24.
- Kimber, Richard (1989): On Democracy. *Scandinavian Political Studies* 12:3, s. 199–219.
- Kraynak, Robert P. (1987): Tocqueville's Constitutionalism. *The American Political Science Review* 81:4, s. 1175–1195.
- Lagerroth, Fredrik (1955): *Moderna författningar mot historisk bakgrund*. P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm.
- Lerner, Daniel (1964): The Transformation of Institutions. Teoksessa William B. Hamilton (ed.), *The Transfer of Institutions*. Cambridge University Press, London. s. 3–26.
- Lijphart, Arend (1977): *Democracy in Plural Societies: A Comparative Explanation*. Yale University Press, New Haven.
- Lutz, Donald S. (1994): Toward a Theory of Constitutional Amendment. *The American Political Science Review* 88:2, s. 355–370.
- Needler, Martin C. (1991): *The Concepts of Comparative Politics*. Praeger Publishers, New York.
- Nousiainen, Jaakko (1985): *Suomen presidentin valtiollisina johtajina*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.
- Okoth-Ogendo, H.W.O. (1993): Constitutions without Constitutionalism: Reflections on an African Political Paradox. Teoksessa Douglas Greenberg, Stanley N. Katz, Melanie Beth Oliviero and Steven C. Wheatley (eds.), *Constitutionalism & Democracy*. Oxford University Press, Oxford. s. 65–82.
- Ruin, Olof (1969): Political Science in Sweden in the Post-War Period. *Scandinavian Political Studies, Yearbook*, Volume 4. Universitetsforlaget, Oslo. s. 171–182.
- Russell, Peter H. (1994): Canada's Mega Constitutional Politics in Comparative Perspective. Paper to the International Political Science Association, 16th World Congress, Berlin, August 21–25, 1994.
- Sartori, Giovanni (1962): Constitutionalism: A Preliminary Discussion. *The American Political Science Review* LVI:4, s. 853–864.
- Suksi, Markku (1993): *Bringing in the People*. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht.
- Thorndike, Tony (1991): Politics and Society in the South-Eastern Caribbean. Teoksessa Colin Clarke (ed.), *Society and Politics in the Caribbean*. Macmillan, London. s. 110–130.
- Vanhanen, Tatu (1990): *The Process of Democratization*. Taylor and Francis, New York.
- Vincke, L.v. (1816): *Darstellung der inneren Verwaltung Grossbritanniens*. Berlin (hrsg. B.G. Niebuhr).
- Wolf-Phillips, Leslie (1968): *Constitutions of Modern States. Selected Texts*. Pall Mall Press, London.